

С. О. Грицай

orcid.org/0000-0003-0051-6149

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін

Інституту права та суспільних відносин

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

ЦИФРОВА ГРИВНЯ – СТАНОВЛЕННЯ

Вступ. У своїй лекції Agustin Karstens генеральний менеджер Bank for International Settlements, зазначив, що Центральні банки є основою усіх змін, які трансформують грошово-кредитну і фінансову систему. Вони прокладають шлях до інновацій, підкріплюючи довіру громадськості до грошей. Роль центральних банків полягає в тому, щоб закласти основи надійної валюти шляхом підтримки розрахункової одиниці, гарантування платежів, забезпечення ліквідності та проведення нагляду – елементів, які можна охарактеризувати як «суспільні блага центрального банку». Забігаючи наперед, можна знайти багато типів платіжних рішень, включаючи цифрові валюти центрального банку (CBDC), за умови, що центральні банки можуть продовжувати забезпечувати ці товари. Незалежно від вибору технології, стабільність грошей і платіжних систем, CBDC повинна спиратися на міцні основи, встановлені центральними банками (Carstens, 2019).

Міністерство цифрової трансформації України, з партнерами, анонсували 15.12.2021 року, що запускає пілотний проект, який дасть змогу вивчити потенціал використання технологічних рішень, зокрема блокчейн-технології, при розробленні е-гривні. Для українців електронна гривня може суттєво здешевити грошові перекази та посилити безпеку особистих фінансів. У межах цього пілоту частина співробітників державного підприємства Дія отримують електронні гроші з можливістю програмування. Пілотний проект реалізується ТаскомБанком, Фінтех-компанією «Bitt та Stellar Development Foundation», за підтримки Міністерства цифрової трансформації. Пілот перебуває на етапі підготовки, а з його результатами можна буде ознайомитися у 2022 році (*Мінцифра з партнерами запускають пілотний проект, який допоможе в розробці е-гривні*, 2021).

Вихідні передумови. Потужний вплив сучасної «цифрової революції» почав поширюватися і на формування, на протязі 2021–2022 роках, відповідних норм національного законодавства України, де вводяться нові правові дефініції, які напряму пов'язані з новітніми трендами цифрових фінансових технологій.

Так 30.06.2021 Верховна Рада України прийняла Закон України № 1591-IX «Про платіжні послуги» (надалі – Закон 1591) (Про платіжні послуги, 2021), де вперше введено на рівні закону поняття «цифрові гроші», як у цей закон, так і через введення змін у супутні до нього нормативно – правові акти України; цей закон вступить у силу з 01.08.2022 року.

Також 17.02.2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про віртуальні активи» № 2074-IX (надалі – Закон 2074) (Про віртуальні активи, 2022), який був 15.03.2022 року підписаний Президентом України. Згідно п.1 Розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону 2074, сам закон набере чинності: а) з дня набрання чинності закону України про внесення змін до Податкового кодексу України, щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами; б) впровадження Державного реєстру постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, про що додатково зазначено у п. 2 Розділу VI Прикінцеві та перехідні положення, як обмеження в можливості застосування санкцій передбачених статтею 23 Закону 2074. Для виконання приписів п.1 Розділу VI Закону 2074 та з метою введення його в дію, Верховна Рада України 13.03.2022 року зареєструвала законопроект № 7150 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами» (надалі – Законопроект 7150) (Проект Закону Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами, 2022)

(Порівняльна таблиця до проекту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України, щодо оподаткування операцій з віртуальними активами», 2022).

Мета статті. Провести дослідження тенденції, що намітилася останнім часом, у змінах нормативно-правової бази України, спрямована на стійке становлення у фінансовому секторі такої інноваційної категорії, як цифрової валюти центрального банку, на предмет достатності для початку її функціонування, як цифрової гривні.

Відразу необхідно відзначити, що подібного роду дослідження, з їх повноцінним викладенням у інформаційному просторі, автором не було знайдено. Причина може критися у тому, що саме по собі таке явище у правовому полі України, з'явилося не дуже давно, і основна маса досліджень мала інший вектор дослідження.

Виклад методики. При проведенні дослідження використовувалися: загальнонаукові методи дослідження – дедукція та індукція, синтез та аналіз, наукова абстракція, системний підхід; спеціально – юридичні методи пізнання – формально правовий; правове прогнозування, ретроспективний та порівняльно правовий метод; методологічне обґрунтування сутності, природи та структури термінології, що є об'єктом дослідження.

Результати дослідження.

1. **Поняття CBDC.** Запропонуємо визначення яке дає Рада керуючих Федеральною резервною системою США, думка якої беззаперечно вважається високо-експертною та визнається у всьому світі, як тренду-створювану у фінансовій світовій системі, на своєму офіційному сайті: «це цифрова форма грошей центрального банку, яка широко доступна для широкої громадськості. "Гроші центрального банку" ставляться до грошей, які є зобов'язанням центрального банку. У Сполучених Штатах у цей час існує два типи грошей центрального банку: фізична валюта, випущена Федеральною резервною системою, і цифрові баланси, що зберігаються в комерційних банках Федеральної резервної системи. У той час як американці довгий час тримали гроші переважно в цифровій формі – наприклад, на банківських рахунках, платіжних додатках або через онлайн-транзакції, – CBDC буде відрізнятися від існуючих цифрових грошей, доступних для широкої громадськості, тому що CBDC буде зобов'язанням Федеральної резервної системи, а не комерційного банку» (FRS – Frequently Asked Questions, 2022).

2. **Світовий тренд впровадження CBDC в країнах світу.** Станом на 2022 рік, країни можна умовно класифікувати, за критерієм, які тією чи іншою мірою торкалися у своїх внутрішній політико-правовій сфері питання CBDC, на ті що: досліджують, неактивний, розробляють, мають пілотний проект, запустили, відмінили:

- Дослідження CBDC проводять: США, Ямайка, Чилі, Росія, Казахстан, Турція, Іран, Пакистан, Індія, Ізраїль, Палестина, Ліван, Туніс, Гана, Кенія, Руанда, Мадагаскар, Есватіні, Маврикій. Японія, Тайвань, Індонезія, Філіппіни, Австралія, Нова Зеландія;
- Неактивний (призупинені дослідження CBDC): Фінляндія, Естонія, Литва, Данія, Італія, Марокко, Єгипет, Південна Корея, Гаїті, Тринідад і Тобаго. Уругвай,
- Розробляють CBDC (технічна збірка та випробування в лабораторних умовах): Канада, Венесуела, Франція, ОАЕ, Камбоджа;
- Мають пілотний проект CBDC (тестування в реальних умовах): Домініканок, Сент-Вінсент і Гренадіни, Сент-Кінтс і Невіс, Антигуа і Барбуда, Сент-Люсія, Гренада, Багамські острови, Швеція, Україна, Китай, Тайланд, Республіка Корея, Сінгапур;
- Запустили CBDC (для широкого використання): Бразилія;
- Відмінили CBDC (зняли з експлуатації): Сенегал, Еквадор (*Central Bank Digital Currency Tracker*, 2022).

Окремо можна класифікувати пілотні проекти країни, які впроваджуються, тільки у роздрібній торгівлі та тільки у оптовій торгівлі, або змішана форма. Пілотний проект виключно у роздрібній торгівлі мали Китай та Україна; даних щодо пілотних проектів виключно у оптовій торгівлі відсутні; а от змішаний (оптова та роздрібна торгівля) пілотний проект має тільки Китай.

3. **Нормативна правова база України, що направлена на CBDC.** Потужний вплив сучасної «цифрової революції» почав поширюватися, на протязі 2021–2022 роках, і на формування, відповідних норм національного законодавства України, у формі прийняття законів, які напряду пов'язані з новітніми трендами цифрових фінансових технологій.

Верховна Рада України 30.06.2021 прийняла Закон України № 1591-IX «Про платіжні послуги» (надалі – Закон 1591) (Про платіжні послуги, 2021), де вперше введено на рівні закону нову правову дефініцію в загальне правове поле України, – «цифрові гроші». Такі нововведення торкнулися як Закону 1591, так і через введення змін у супутні до нього нормативно – правові акти України. Закон 1591 вступить у силу з 01.08.2022 року.

Також 17.02.2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про віртуальні активи» № 2074-IX (надалі – Закон 2074) (Про віртуальні активи, 2022), який був 15.03.2022 року підписаний Президентом України. Згідно п.1 Розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону 2074, сам закон набере чинності: а). з дня набрання чинності закону України про внесення змін до Податкового кодексу України, щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами; б). впровадження Державного реєстру поставальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, про що додатково зазначено у п.2 Розділу VI Прикінцеві та перехідні положення, як обмеження в можливості застосування санкцій передбачених статтею 23 Закону 2074. Для виконання приписів п.1 Розділу VI Закону 2074 та з метою введення його в дію, Верховна Рада України 13.03.2022 року зареєструвала законопроект №7150 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами» (надалі – Законопроект 7150) (Проект Закону Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами, 2022) (Порівняльна таблиця до проекту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України, щодо оподаткування операцій з віртуальними активами», 2022).

4. *«Білі плями» правового поля України, як стримуючий фактор становлення CBDC – цифрової гривні.* І першочерговими, тобто вирішальними у запуску цифрової грошей в Україні, на момент написання роботи, ми вважаємо наступні два елемента цієї майбутньої інноваційної фінансової екосистеми:

4.1. *Спеціальні розрахункові рахунки.* При дослідженні Закону 1591, з огляду на технологічні особливості (приклади нижче), які властиві CBDC, у нас викликав непорозуміння той факт, щодо відсутності відповідних змін, щодо спеціалізованих рахунках для зберігання цифрових грошей, у однойменній Главі 6 Закону 1591. Яка містить оновлений перелік рахунків та прийнятих змін (п. 3 Розділ VIII Прикінцеві та перехідні положення) внесених у зв'язку з цим до Цивільного кодексу України, зокрема додано параграф «Платіжні рахунки» та ст.ст. 1076-9, 1076-10 – але, як ми зазначили, законодавець не знайшов місця для зберігання цифрових грошей.

Відсутність змін у Законі 1591 та відповідних змін у Цивільному кодексі України щодо введення спеціальних рахунків для цифрових грошей Національного Банку України, вважаємо недоліком законотворчої роботи. Вважаємо, з огляду на технологічні особливості CBDC (існують у вигляді файлів) і неможливості їх фізичного зберігання разом з існуючою формою електронних грошей (які є вторинними до банкнот і монет Національного Банку України), і існують у вигляді записів електронних реєстрах банківських рахунків.

Пропонуємо ввести зміни до Закону 1591 та відповідні зміни до Цивільного кодексу України, які направлені введення спеціальних рахунків для зберігання і обліку цифрових грошей, що емітовані Національним Банком України.

Запропоновані зміни у Законі 1591 можуть виглядати, як варіант, наступним чином:

Відповідні зміни у Цивільному Кодексі України можуть виглядати, як варіант, шляхом введення, у зв'язку з прийняттям Закону 1591, нового параграф 7 «Рахунки цифрових грошей» та нових статей до нього, зокрема нової ст. 1076-11 «Договір рахунку цифрових грошей» та ст. 1076-12 «Операції за рахунком цифрових грошей», – які повинні описувати механізм роботи з цифровими грошми.

4.2. *Забезпечення цифрових грошей Національного Банку України.* Далі дослідимо зміни, які вступлять у законну силу з 01.08.2022 року, у статті 34 Закону України «Про Національний банк України»:

«Виключне право введення в обіг (емісія) гривні і розмінної монети, організація їх обігу та вилучення з обігу належить Національному банку.

Готівка знаходиться в обігу у вигляді грошових знаків – банкнот (паперових) і монет (металевих). Загальна сума введених в обіг банкнот і монет зазначається в рахунках Національного банку як його пасив.

Банкноти і монети є безумовними зобов'язаннями Національного банку і забезпечуються всіма його активами.

Емісія цифрових грошей Національного банку здійснюється виключно в безготівковій формі відповідно до Закону України "Про платіжні послуги". (Про Національний банк України, 1999).

Виходячи зі змісту ст. 34 Закону України «Про Національний банк України», яка набере законну силу 01.08.2022 року разом з Законом України «Про платіжні послуги», який саме і ініціював такі зміни, можна констатувати, що цифрові гроші Національного банку України, – їм не забезпечені.

Вважаємо це грубою помилкою законотворчої роботи Верховної Ради України, з огляду на основоположні принципи кредитно-грошової політики усіх центральних банків світу, що полягає у надання гарантій (забезпечення), щодо тих грошей що вони емітують.

У зв'язку з цим, пропонуємо розробити зміни, до статті 34 «Емісія» Закону України «Про Національний Банк України», яка ще і не вступила у законну силу, як би це не звучало, парадоксально. Шляхом внесення цифрових грошей, емісія яких проводиться Центральним банком України, до лав забезпечених ним, на рівні банкнот і монет.

Змінена статті 34 «Емісія» Закону України «Про Національний Банк України», як варіант, може мати наступний вигляд:

«Виключне право введення в обіг (емісія) гривні і розмінної монети, організація їх обігу та вилучення з обігу належить Національному банку.

Емісія цифрових грошей Національного банку здійснюється виключно в безготівковій формі відповідно до Закону України "Про платіжні послуги".

Готівка знаходиться в обігу у вигляді грошових знаків – банкнот (паперових) і монет (металевих). Загальна сума введених в обіг банкнот і монет зазначається в рахунках Національного банку як його пасив.

Банкноти, монети і цифрові гроші Національного банку України є безумовними зобов'язаннями Національного банку і забезпечуються всіма його активами.»

Висновки. Для становлення в Україні, такої новітньої фінансової технології, як повноцінної CBDC – цифрової гривні, потрібно ліквідувати наявні правові дефекти. І такими першочерговими, на думку автора, на момент написання роботи, вважаються наступні два елементи цієї майбутньої інноваційної фінансової екосистеми, як формування правового поля для впровадження спеціальних рахунків та гарантування забезпеченості цифрових грошей з боку Національного Банку України. Що можна зробити через введення змін у статті 34 «Емісія» Закону України «Про Національний Банк України», де серед іншого зазначити, що: банкноти, монети і цифрові гроші Національного банку України є безумовними зобов'язаннями Національного банку і забезпечуються всіма його активами. Зміни у Цивільному Кодексі України можуть виглядати, як варіант, шляхом введення, у зв'язку з прийняттям Закону 1591, нового параграф 7 «Рахунки цифрових грошей» та нових статей до нього, зокрема нової ст. 1076-11 «Договір рахунку цифрових грошей» та ст. 1076-12 «Операції за рахунком цифрових грошей», – які повинні описувати механізм роботи з цифровими грошима.

Таким чином питання практичного введення «цифрової гривні» та інтеграцію такого явища у правове поле України залишаються дискусійними.

Література

- Мінцифра з партнерами запускають пілотний проект, який допоможе в розробці e-гривні. (2021, Грудень 15). Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/zagolovok-mintsifra-z-partnerami-zapuskayut-pilotniy-proekt-yakiy-dopomozhe-v-rozrobtsi-e-grivni>
- Порівняльна таблиця до проекту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України, щодо оподаткування операцій з віртуальними активами». (2022). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1245233>
- Про віртуальні активи, Закон України № 2074-IX (2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2074-20>
- Про Національний банк України, Закон України № 679-XIV (1999). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/679-14>
- Про платіжні послуги. Закон України № 1591-IX (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1591-20>
- Проект Закону Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами № 7150 (2022). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39211>

Carstens A. (2019, December 5). *The future of money and the payment system: What role for central banks?* URL: <https://www.bis.org/speeches/sp191205.pdf>

Central Bank Digital Currency Tracker. (2022). Tableau Public. URL: <https://public.tableau.com/app/profile/atlanticcouncil/viz/shared/MKPP4MC54>

FRS – Frequently Asked Questions. (2022, April 15). Board of Governors of the Federal Reserve System. URL: <https://www.federalreserve.gov/cbdc-faqs.htm>

References

Mincyfra z partneramy zapuskajutj pilotnyj proekt, jakyj dopomozhe v rozrobci e-ghryvni. [Ministry of digits with partners launched a pilot project that will help in the development of the e-ghryvni]. (2021, December 15). Ministerstvo cyfrovoji transformaciji Ukrainy. [Ministry of Digital Transformation of Ukraine]. [in Ukrainian]. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/zagolovok-mintsifra-z-partnerami-zapuskayut-pilotnyj-proekt-yakiy-dopomozhe-v-rozrobtsi-e-grivni>

Porivnjajlna tablycja do proektu Zakonu Ukrainy «Pro vnesennja zmin do Podatkovogho kodeksu Ukrainy, shhodo opodatkuвання operacij z virtualjnymy aktyvamy». (2022). [Comparative table to the draft Law of Ukraine "On Amendments to the Tax Code of Ukraine on the taxation of transactions with virtual assets"]. [in Ukrainian]. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1245233>

Pro virtualjni aktyvy, Zakon Ukrainy № 2074-IX (2022). [About virtual assets. Law of Ukraine № 2074-IX]. [in Ukrainian]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2074-20>

Pro Nacionaljnyj bank Ukrainy, Zakon Ukrainy № 679-XIV (1999). [On the National Bank of Ukraine. Law of Ukraine № 679-XIV]. [in Ukrainian]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/679-14>

Pro platizhni poslughy, Zakon Ukrainy № 1591-IX (2021). [About payment services. Law of Ukraine № 1591-IX]. [in Ukrainian]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1591-20>

Proekt Zakonu Pro vnesennja zmin do Podatkovogho kodeksu Ukrainy shhodo opodatkuвання operacij z virtualjnymy aktyvamy № 7150 (2022) [Draft Law on Amendments to the Tax Code of Ukraine on the taxation of transactions with virtual assets № 7150]. [in Ukrainian]. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39211>

Carstens A. (2019, December 5). *The future of money and the payment system: What role for central banks?* URL: <https://www.bis.org/speeches/sp191205.pdf>

Central Bank Digital Currency Tracker. (2022). Tableau Public. URL: <https://public.tableau.com/app/profile/atlanticcouncil/viz/shared/MKPP4MC54>

FRS – Frequently Asked Questions. (2022, April 15). Board of Governors of the Federal Reserve System. URL: <https://www.federalreserve.gov/cbdc-faqs.htm>

Анотація

Грицай С. О. Цифрова гривня – становлення. – Стаття.

У статті проводиться дослідження тенденції, що намітилася останнім часом, у змінах нормативно-правової бази України, направлені на формування цифрових грошей Центрального Банку України. Центральні банки є основою усіх змін, які трансформують грошово-кредитну і фінансову систему. Вони прокладають шлях до інновацій, підкріплюючи довіру громадськості до грошей. Роль центральних банків полягає в тому, щоб закласти основи надійної валюти шляхом підтримки розрахункової одиниці, гарантування платежів, забезпечення ліквідності та проведення нагляду – елементів, які можна охарактеризувати як «суспільні блага центрального банку». Забігаючи наперед, можна знайти багато типів платіжних рішень, включаючи цифрові валюти центрального банку (CBDC), за умови, що центральні банки можуть продовжувати забезпечувати ці товари. Мета статті провести дослідження нормативно – правових актів України, цифрових грошей, – як цифрової валюти центрального банку, на предмет достатності для початку їх функціонування. За результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що для становлення в Україні CBDC – цифрової гривні, потрібно ліквідувати наявні правові дефекти. І такими першочерговими, на думку автора, на момент написання роботи, вважаються наступні два елемента цієї майбутньої інноваційної фінансової екосистеми, як формування правового поля для впровадження спеціальних рахунків та гарантування забезпеченості цифрових грошей з боку Національного Банку України. Що можна зробити через введення змін у статті 34 «Емісія» Закону України «Про Національний Банк України», де серед іншого зазначити, що: банкноти, монети і цифрові гроші Національного банку України є безумовними зобов'язаннями Національного банку і забезпечуються всіма його активами. Зміни у Цивільному Кодексі України можуть виглядати, як варіант, шляхом введення, у зв'язку з прийняттям Закону 1591, нового параграфу 7 «Рахунки цифрових грошей» та нових статей до нього, зокрема нової ст. 1076-11 «Договір рахунку цифрових грошей» та ст. 1076-12 «Операції за рахунком цифрових грошей», – які повинні описувати механізм роботи з цифровими грошима.

Ключові слова: цифрова валюта центральних банків, криптовалюта, біткоїн, стейблкоїн, токен, цифрова валюта, віртуальна валюта, електронні гроші, віртуальні активи, електронні активи, цифрові активи, грошові сурогати.

Summary

Hrytsai S. O. The digital hryvnia – formation. – Article.

The article investigates the recent trend in changes in the regulatory framework of Ukraine, aimed at the formation of digital money of the Central Bank of Ukraine. Central banks are the basis of all changes transforming the monetary and financial system. They pave the way for innovation, reinforcing public confidence in money. The role of central banks is to lay the foundations for a sound currency by maintaining the unit of account, guaranteeing payments, providing liquidity, and conducting oversight – elements that can be described as "the public goods of a central bank." Looking ahead, there are many types of payment solutions, including central bank digital currencies (CBDC), as long as central banks can continue to provide these goods. The purpose of the article is to conduct a study of the regulations of Ukraine, digital money – as a digital currency of the central bank, for sufficiency to start their operation. According to the results of the study we can argue that for the establishment in Ukraine CBDC – digital hryvnia need to eliminate existing legal defects. And such priority, in the opinion of the author, at the time of writing the following two elements of this future innovative financial ecosystem, as the formation of a legal framework for the introduction of special accounts and ensuring the security of digital money by the National Bank of Ukraine are considered. What can be done through the introduction of amendments to Article 34 "Issue" of the Law of Ukraine "On the National Bank of Ukraine", where, among other things, to specify that: banknotes, coins and digital money of the National Bank are unconditional obligations of the National Bank and are secured by all its assets. Changes in the Civil Code of Ukraine may look like option by introducing in connection with the adoption of Law 1591 new paragraph 7 "Digital Money Accounts" and new articles to it, in particular the new article 1076-11 "Digital Money Account Agreement" and article 1076-12 "Digital Money Account Transactions", which should describe the mechanism of working with digital money.

Key words: central bank digital currency, classification, cryptocurrency, bitcoin, stablecoin, token, digital currency, virtual currency, electronic money, virtual assets, electronic assets, digital assets, currency surrogate, money surrogate.